

Науково–бібліографічна діяльність наукової бібліотеки Кам'янець–Подільського національного університету імені Івана Огієнка

У статті висвітлюється досвід науково-бібліографічної діяльності наукової бібліотеки університету, спрямованої на накопичення і створення інформаційних ресурсів та забезпечення вільного і необмеженого доступу до них.

Ключові слова: науково-бібліографічна діяльність, каталоги, картотеки, бібліографічні посібники, реферування, електронний каталог.

Важливим аспектом функціонування бібліотеки є науково-бібліографічна діяльність, яка віддзеркалена в багатьох дослідженнях, зокрема в працях Т. І. Ківшар [4], Н. К. Лелікової [5, 6], В. С. Прокопчука [9], П. І. Рогової [10].

У цій статті ставиться завдання узагальнити досвід фундаторів бібліотеки університету, їхніх наступників у галузі науково-бібліографічної роботи та висвітлити її сучасний стан.

Бібліотека Кам'янець-Подільського державного українського університету започаткована 5 вересня 1918 року [9, с. 10]. Велика заслуга у її створенні належала першому ректору професору І.І. Огієнку, який залучив до цієї важливої справи видатних українських бібліографів і книгознавців І. Г. Сливку, С. О. Сірополка, М. І. Ясинського, Л. Ю. Биковського.

Головна увага на перших порах була спрямована на формування книжкового фонду. Водночас, як зазначав Л. Биковський, одночасно з поточною бібліотечною працею в 1919-20 рр. започаткувалася й теоретична праця в сфері бібліотекознавства та бібліографознавства. Для цього восени 1919 р. при університетській бібліотеці було засноване “Кам'янець-Подільське бібліотечне товариство”, головним завданням якого була науково обґрунтована організація університетської бібліотеки [1, с. 49]. У січні 1920 року була створена Бібліотечна рада, яка сформувала бібліотечні правила, розглянула питання комплектування і каталогізації фондів, створення умов для забезпечення інформаційних потреб викладачів і студентів [3, с. 282–

283]. Вже в ці роки в бібліотеці, яка набула статусу фундаментальної, розпочалася бібліотекознавча і бібліографознавча робота.

Результатом теоретичних узагальнень в галузі бібліотекознавства стала праця С. Сірополка “Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла”, рецензію на яку надрукував Л. Биковський у газеті “Наш шлях” [1, с. 53]. Сам Л. Биковський у цій газеті друкував статті з проблем бібліографії, книгознавства, бібліотекознавства. У відділі рідкісних видань нашої бібліотеки збереглися підшивки цієї газети, є також спогади Л. Ю. Биковського, що дає можливість простежити перші кроки української бібліографічної науки, зроблені в Кам'янці-Подільському.

У грудні 1919 р. при кафедрі українського письменства приват-доцент М. Плевако заснував “Бібліографічний семінар” для вивчення бібліографії як науки, а також складання різних українських бібліографічних покажчиків [1, с. 52]. У результаті діяльності гуртка в січні-квітні 1920 р. була складена бібліографія праць Б. Д. Грінченка та творів про нього [2, с. 4].

У роботі “Бібліографічного семінару” брав участь і помічник бібліотекаря М. І. Ясинський – згодом відомий український бібліограф. З великою відповідальністю ставився він до своїх обов'язків – складав систематичний каталог, обслуговував студентів, брав активну участь в університетському житті. У серпні 1920 року він очолив колектив бібліотеки, працював над формуванням фондів, каталогів, складав місячні бюлетені нових надходжень, готував звіти про роботу бібліотеки тощо. Завдяки діяльності вказаних діячів бібліотека в 1923 році отримала статус наукової [9, с. 60].

Нового розмаху набула інформаційно-бібліографічна робота у повоєнний час, особливо з приходом 1948 року на посаду завідувача бібліотеки Й. І. Токара. Зі зростанням фонду формувалася довідково-бібліографічний апарат, організовувалася інформаційна робота. 1955 року відкрили відділ бібліографії. Його першим керівником стала О. І. Зуськова, яка опрацьовувала рідкісні видання бібліотеки та книгозбірень Києва, Москви, Ленінграда і за короткий час склала картотеку літератури з історії Поділля. В цей час започаткували також формування картотеки наукових праць викладачів інституту та універсальної систематичної картотеки статей (СКС).

Сьогодні науково-бібліографічний відділ займає чільне місце в структурі бібліотеки і направляє свої зусилля на забезпечення інформаційних потреб професорсько-викладацького та студентського складу університету, поєднуючи в своїй роботі інформаційно-бібліографічну та науково-бібліографічну діяльність. Удосконалю-

ються традиційні носії довідково-пошукового апарату, який складається з системи каталогів і картотек, пошук нових форм однесення інформації до користувачів. Складовою частиною ДБА нашої бібліотеки є традиційна універсальна (СКС) з періодичних видань і збірників, яка нараховує близько 800 тис. карток, та тематичні картотеки. Співробітники науково-бібліографічного відділу здійснюють науково-аналітичний опис статей з майже 400 періодичних видань України та Росії, а також наукових збірників праць викладачів університету, яких щороку виходить друком понад 50. Окрім центральної (СКС), у кожному підрозділі бібліотеки, а їх у нас – 16, ведуться тематичні картотеки, створені згідно з профілем факультету, що надзвичайно актуально з точки зору наближення інформації до користувача.

Важливою складовою бібліографічної діяльності бібліотеки є бібліографічне обслуговування в режимі “запит-відповідь”, виконання бібліографічних довідок як в усній, так і письмовій формі, надання бібліографічних консультацій. Упродовж року виконується понад 10 тис. довідок, число яких значно зросло з відкриттям комп’ютерного читального залу. За допомогою картотек ВРІ і ДОК, які діють у кожному підрозділі, здійснюється як індивідуальне, так і групове бібліографічне інформування.

Бібліографічна діяльність бібліотеки нерозривно пов’язана з науковою. Створення інформаційної продукції у сфері бібліографічної та науково-бібліографічної діяльності потребує аналітико-синтетичної переробки змісту первинних документів для пристосування їх до інформаційних потреб користувача. Працівники наукової бібліотеки університету докладають чимало зусиль, щоб не тільки зробити доступним для користувача книжковий фонд бібліотеки, але й надавати відомості про розвиток науки в університеті, про сам навчальний заклад, його вчених, діяльність наукових шкіл тощо.

Для цього метою з 2003 р. видається щорічний бібліографічний покажчик “Бюлетень з проблем вищої школи”, до якого, окрім бібліографії з проблеми, окремим розділом подаються відомості про наукові праці викладачів Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, опубліковані у поточному році.

Вагомий внесок у науково-бібліографічну роботу нашої бібліотеки робить її директор, доктор історичних наук, професор В. С. Прокочук. Це, насамперед, розв’язання організаційних питань, пов’язаних з плануванням, фінансуванням бібліографічних видань, їх редагуванням, з координацією діяльності підрозділів і служб з цього питання. Крім того, він особисто працює над популяризацією літератури та підготовкою бібліографічних посібників. Так, до

ювілею університету в серії “Керівники навчального закладу” Віктор Степанович видав книгу “Кондрацький Франц Андрійович – ректор Кам'янець-Подільського інституту народної освіти” (Кам'янець-Подільський, 2008. – 72 с.). За його участі у співпраці з відділом бібліографії і краєзнавства Російської національної бібліотеки (Санкт-Петербург) підготовлений зведений каталог і розпис змісту усіх 12-ти випусків “Трудов Подольского епархиального историко-статистического комитета” за 1876–1916 рр. З його ініціативи започатковане видання серійного збірника “Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство”, відповідальним редактором якого він є [7]. У співавторстві з вченим секретарем бібліотеки Л. Ф. Філінюк він видав книгу з історії бібліотеки [9], до 65-річчя закінчення Великої Вітчизняної війни вийшла друком книга “Кам'янець-Подільський державний учительський інститут у роки Великої Вітчизняної війни: дослідження, документи і матеріали, спогади” (2010 р.), співавтором якої є і В. С. Прокопчук. Бібліографію праць до неї підготували працівники науково-бібліографічного відділу Є. П. Сільвеструк і Н. О. Козак.

2005 року з ініціативи директора бібліотеки започатковане видання довідково-бібліографічного посібника “Календар знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка”, перший випуск якого побачив світ 2006 року. Це видання популяризує науковий доробок викладачів, привертає увагу студентської молоді до важливих подій університетського життя і виконує роль рекомендаційного покажчика. 2010 року виходить його 6-й випуск.

До 90-річного ювілею університету виданий бібліографічний покажчик “Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2008)”, який містить інформацію про друковані видання з історії найдавнішого на Поділлі вищого навчального закладу (всього 1667 назв). Головним редактором покажчика став ректор університету О. М. Завальнюк, який також зробив ґрунтовний історіографічний огляд вказаних видань.

Важливим аспектом нашої роботи стала підготовка до друку бібліографічного покажчика “Наукові записки (праці) Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1920–2009): покажчик змісту”, в якому віддзеркалення 3782 бібліографічні записи з питань історії, теорії, педагогіки і методики за 1918–2009 рр.

Крім того, працівники бібліотеки розпочали випуск біобібліографічних покажчиків з серії “Постаті в освіті та науці”, які розкривають наукові здобутки нашого навчального закладу, окремих

особистостей. До цієї роботи долучилися працівники всіх підрозділів бібліотеки. Першим з цієї серії вийшов покажчик, підготовлений бібліотечними працівниками абонементу фізико-математичного факультету “Конет Іван Михайлович (до 30-річчя науково-педагогічної діяльності). Згодом з’явилися покажчики про життя і науково-педагогічну діяльність С. Д.Абрамовича, А.П.Гаврищука, династію математиків Гнатюків, І. В.Іваха, П. С.Каньосу, Б.Р.Ліпмана, П. Д.Плахтія, П. І.Свідера, В. А.Сорича і Н. М.Сорич, Є.І.Сохацьку, Т. І.Сурову, Г. П.Ткачук, З. П.Яропуда. З метою належної організації цієї роботи завідувач науково-бібліографічного відділу Т. М. Опря і провідний бібліограф В. М. Пархоменко підготували методичні рекомендації “Основні правила складання біобібліографічних посібників” та “Бібліографічний опис документів (відповідно до чинного ДСТУ ГОСТ 7.1:2006)”. З цими матеріалами були ознайомлені завідувачі підрозділів бібліотеки на спеціально організованому семінарі-практикумі.

Працівники всіх підрозділів бібліотеки готують рекомендаційні списки літератури до ювілейних дат видатних діячів освіти, науки, культури, беруть активну участь у підготовці наукових конференцій, які проводяться в університеті (підбір літератури до наукових статей, консультації з правил бібліографічного опису, складання пристатейної бібліографії, індексування наукових праць за таблицями УДК, організація книжкових виставок, тематичних оглядів літератури).

На високому рівні веде науково-бібліографічну роботу провідний бібліотекар Н. Д. Казевою, яка 2005 року очолила відділ рідкісних видань (27 тис. документів). Вона систематизувала фонд за таблицями ББК, створила алфавітний і систематичний каталоги, тематичні картотеки, велику увагу звертає на розкриття змісту фонду, інформує про раритети через університетську та місцеві газети, підготував до друку покажчик періодичних видань цього фонду, в якому віддзеркалює період Української національно-демократичної революції (1917-1920 рр.).

Поряд з традиційними поетапно впроваджуються в практику роботи бібліотеки нові комп’ютерні технології, активно формується електронний каталог, доступ до якого здійснюється через локальну університетську мережу. На офіційному сайті університету розміщена веб-сторінка наукової бібліотеки, ведеться робота зі створення електронних баз даних “Наукові праці викладачів університету”, “Краєзнавча література бібліотеки” тощо.

На пропозицію директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогової беремо участь у формуванні всеукраїнського реферативного ресурсу у загальнодержавній реферативній базі даних

“Україніка наукова” та її паперовому варіанті Українському реферативному журналі “Джерело. Сер. 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво”. До цих видань подаємо реферативні матеріали наших наукових збірників “Вісник Кам'янець-Подільського національного університету. Корекційна педагогіка і психологія” і “Проблеми дидактики історії”.

Отже, завдяки наполегливій праці багатьох подвижників бібліотечної справи у перші роки діяльності Кам'янець-Подільського державного українського університету була сформована і почала функціонувати фундаментальна бібліотека. Традиції попередніх поколінь успішно продовжують сучасні бібліотечні працівники. Наукова бібліотека К-ПНУ ім. Івана Огієнка і сьогодні, в нових історичних умовах, веде активну науково-бібліографічну роботу з використанням новітніх інформаційних технологій у бібліографічному обслуговуванні користувачів.

Список використаної джерел

1. Биковський Л. Книгарні – бібліотеки – академія: спомини (1918–1922) / Лев Биковський. – Мюнхен ; Денвер : Дніпрова хвиля, 1971. – 153 с.
2. Биковський Л. Нова українська бібліографічна організація / Л. Биковський // Наш шлях. – Кам'янець-Подільський, 1920. – 20 трав.(Ч. 98). – С. 4.
3. Завальнюк О. М. Історія Кам'янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918–1921 рр.) / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2006. – 632 с.
4. Ківшар Т. І. Праця С. Сірополка “Народні бібліотеки. Організація та техніка бібліотечного діла” (Кам'янець-Подільський, 1919) у контексті розвитку українського бібліотекознавства / Т. І. Ківшар // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Вип. 1. – С. 19-21.
5. Леликова Н. К. Становление и развитие книговедческой и библиографической наук в России в XIX – первой трети XX века / Н. К. Леликова. – Санкт-Петербург : Изд-во “Рос. нац. б-ка”, 2004. – 415 с.
6. Леликова Н. К. Теоретические взгляды Льва Быковского в контексте развития всемирной науки о книге / Н. К. Леликова // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Вип. 1. – С. 34–42.

7. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету. Сер.: Бібліотекознавство. Книгознавство / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наук. б-ка; [редкол.: О. М. Завальнюк (голова), В. С. Прокопчук (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, 2008. – Вип. 1. – 400 с.
8. Палащина Н. Бібліографічна діяльність ДНПБ України імені В. Сухомлинського / Н. Палащина, О. Углова // Вісн. Кн. палати – 2006. – № 6. – С. 18-20.
9. Прокопчук В. С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту: іст. нарис / В. С. Прокопчук, Л. Ф. Філінюк; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т, Наукова бібліотека. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – 284 с.
10. Рогова П. Науково-дослідна та науково-методична діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського в контексті модернізації освіти в Україні / П. Рогова // Вісн. Кн. палати. – 2007. – № 11. – С. 23-29; № 12. – С. 32-36.

В статье освещен опыт научно-библиографической деятельности научной библиотеки университета, направленной на накопление и создание информационных ресурсов и обеспечение свободного и неограниченного доступа к ним.

Ключевые слова: научно-библиографическая деятельность, библиографические пособия, каталоги, картотеки, электронный каталог, реферирование.